

KASBIY TA'LIM O'QUVCHILARIDA UMUMMADANIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH DIDAKTIK TA'MINOTINING TARKIBIY TUZILMASI

Mamanova Sayyora Faxriddinovna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali tayanch doktoranti

e-mail: sayyoramamanova94@mail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20543221>

Annotatsiya: Maqolada kasbiy ta'lim professional o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish didaktik ta'minotining tarkibiy tuzilmasi tahlil qilingan. Umummadaniy kompetensiyaning kognitiv, aksiologik, shaxsiy-kommunikativ va faoliyat komponentlari hamda ularni rivojlantirishga xizmat qiluvchi maqsadli, mazmuniy, metodik, vositali, tashkiliy va baholash-natijaviy bloklar yoritilgan. Shuningdek, mazkur jarayonda zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati asoslangan.

Kalit so'zlar: kasbiy ta'lim, umummadaniy kompetensiya, didaktik ta'minot, tarkibiy tuzilma, kompetensiya komponentlari, ta'lim metodlari.

профессионального образования. Раскрыты когнитивный, аксиологический, личностно-коммуникативный и деятельностный компоненты общекультурной компетенции, а также целевой, содержательный, методический, инструментальный, организационный и оценочно-результативный блоки, способствующие их развитию. Также обосновано педагогическое значение использования современных методов обучения в данном процессе.

Ключевые слова: профессиональное образование, общекультурная компетенция, дидактическое обеспечение, структурная модель, компоненты компетенции, методы обучения.

Структурная модель дидактического обеспечения развития общекультурной компетенции учащихся профессионального образования

Structural model of didactic support for developing general cultural competence in vocational education students

Аннотация: В статье проанализирована структурная модель дидактического обеспечения развития общекультурной компетенции учащихся

Abstract: The article analyzes the structural model of didactic support for developing general cultural competence in vocational education students. It reveals the cognitive, axiological, personal-communicative, and activity-based

components of general cultural competence, as well as the target, content, methodological, instrumental, organizational, and assessment-resultative blocks that contribute to their development. The pedagogical significance of using modern teaching methods in this process

is also substantiated.

Keywords: vocational education, general cultural competence, didactic support, structural model, competence components, teaching methods.

KIRISH. Bugungi kunda kasbiy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri mehnat bozorida raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan, kasbiy vazifalarni samarali bajara oladigan, ijtimoiy-madaniy muhitda faol ishtirok etadigan va turli kommunikativ vaziyatlarda o'zini to'g'ri namoyon eta oladigan mutaxassislarni tayyorlashdan iboratdir. Zamonaviy ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, turizm, madaniyat, kommunikatsiya va ijtimoiy munosabatlar sohalarining jadal rivojlanishi kasbiy ta'lim mazmuniga yangicha talablarni qo'yimoqda. Endilikda ta'lim jarayoni faqat kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchilarda keng dunyoqarash, madaniy savodxonlik, kommunikativ tayyorgarlik, ijtimoiy mas'uliyat, qadriyatlarga hurmat va madaniyatlararo muloqotga tayyorlik kabi sifatlarni ham rivojlantirishi zarur.

Kasbiy ta'lim o'quvchilarining kelgusidagi mehnat faoliyati bevosita ijtimoiy muhit, xizmat ko'rsatish madaniyati, kasbiy muloqot, insonlararo munosabat va madaniy qadriyatlar bilan bog'liq holda kechadi. Ayniqsa, turizm, servis, madaniyat va xizmat ko'rsatish yo'nalishlarida tahsil olayotgan o'quvchilar uchun umum madaniy kompetensiya kasbiy tayyorgarlikning ajralmas tarkibiy qismi

sifatida namoyon bo'ladi. Chunki mazkur sohalarda faoliyat yurituvchi mutaxassis nafaqat xizmat ko'rsatish texnologiyalarini bilishi, balki mijozlar bilan madaniyatli muloqot qila olishi, turli millat va madaniyat vakillarining qadriyatlarini hurmat qilishi, tarixiy-madaniy merosni anglay olishi, uni boshqalarga to'g'ri va ta'sirchan yetkazishi hamda muammoli vaziyatlarda etik me'yorlarga asoslangan qaror qabul qila olishi kerak.

Ta'lim amaliyotida umum madaniy kompetensiyani rivojlantirishga oid ayrim ishlar turli fanlar, tarbiyaviy tadbirlar, ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlar yoki alohida metodik faoliyat shakllari orqali amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, mazkur jarayon har doim ham tizimli didaktik ta'minotga ega emas. Ayrim hollarda ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari, tashkiliy shakllari va baholash mezonlari o'rtasida uzviylik yetarli darajada ta'minlanmaydi. Natijada o'quvchilarda madaniy bilimlar shakllansada, ularni real kasbiy vaziyatlarda qo'llash, muloqot jarayonida madaniy me'yorlarga amal qilish, qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish va o'z faoliyatini refleksiv baholash ko'nikmalari yetarlicha rivojlanmay qolishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, kasbiy ta'lim

o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishning didaktik ta'minotini tarkibiy jihatdan asoslash muhim ilmiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Didaktik ta'minot mazkur jarayonda ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari, topshiriqlari, tashkiliy shakllari va baholash mezonlarining oddiy yig'indisi emas, balki o'quvchida madaniy bilim, qadriyatli munosabat, kommunikativ xulq-atvor va amaliy faoliyat tajribasini shakllantirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida qaralishi lozim.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kasbiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv, didaktik ta'minot, o'quv jarayonini loyihalash, metodik tizim va o'quvchilarning shaxsiy-kasbiy rivojlanishi masalalari pedagogika fanida keng tadqiq etilgan. Ilmiy adabiyotlarda kasbiy ta'lim mazmunini takomillashtirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, o'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash, mustaqil fikrlash, kommunikativ ko'nikmalar va shaxsiy sifatlarni rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sifatida talqin etiladi.

Didaktik ta'minot tushunchasi pedagogik jarayonning maqsad, mazmun, metod, vosita, shakl va natijalarini o'zaro uyg'unlashtiruvchi tizimli asos sifatida izohlanadi. M.X. Abduraxmanov [1] tadqiqotida elektron ta'lim muhitida didaktik ta'minotni takomillashtirish masalasi o'quv-uslubiy va tashkiliy faoliyat bilan bog'liq holda yoritilgan bo'lib, unda ta'lim jarayonida raqamli resurslar, elektron darsliklar va multimedia vositalaridan foydalanishning pedagogik samaradorligi

asoslangan. Ushbu yondashuv kasbiy ta'limda umum madaniy kompetensiyani rivojlantirish jarayonida ham muhim ahamiyatga ega, chunki zamonaviy o'quvchi madaniy axborotni faqat an'anaviy manbalar orqali emas, balki elektron resurslar, virtual ekskursiyalar, raqamli xaritalar va multimedia materiallari asosida ham egallaydi.

U.A.Mashrabjonov [2] talabalarning tahliliy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishda dasturiy-didaktik ta'minotning ahamiyatini asoslagan. Mazkur tadqiqotda dasturiy vositalar, elektron resurslar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni yagona metodik tizimga birlashtirishning zarurligi ko'rsatib berilgan. Bu fikr umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishda ham dolzarbdir, chunki madaniy bilimlarni egallash, ularni tahlil qilish, qadriyatlarga munosabat bildirish va turli madaniy vaziyatlarda qaror qabul qilish o'quvchidan tahliliy fikrlashni ham talab etadi.

K.T.Umataliyeva [3] dual ta'lim sharoitida pedagog-murabbiylarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirishning didaktik ta'minotini tadqiq etgan. Unda didaktik ta'minot maqsadli, mazmunli, protsessual, nazorat-baholash va tashkiliy-uslubiy komponentlardan iborat tizim sifatida asoslangan. Bu yondashuv kasbiy ta'limda umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish jarayonida ham metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Chunki o'quvchida umummadaniy kompetensiyani shakllantirish ham maqsad, mazmun, metod, vosita, tashkil etish va baholashning uzviy bog'liqligini talab qiladi.

A.A.Verbitskiy [5] shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarning ta'lim jarayonidagi integratsiyasini tahlil qilib, ta'lim mazmunini real faoliyat konteksti bilan bog'lash zarurligini ta'kidlaydi. Bu qarash kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish uchun alohida ahamiyatga ega. Chunki o'quvchida madaniy bilimlarni shakllantirish yetarli emas; u mazkur bilimlarni real kasbiy vaziyatlarda, mijozlar bilan muloqotda, xizmat ko'rsatish jarayonida, madaniy obyektlarni taqdim etishda va muammoli kommunikativ vaziyatlarda qo'llay olishi zarur.

A.P.Panfilova [6] ta'lim jarayoni ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi, pedagogik muloqot madaniyati va interfaol o'qitish texnologiyalarining ta'lim samaradorligidagi o'rnini yoritgan. Ushbu qarashlar umummadaniy kompetensiyaning shaxsiy-kommunikativ komponentini rivojlantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Chunki o'quvchi madaniy bilimlarni faqat egallashi emas, balki ularni muloqot jarayonida to'g'ri ifodalay olishi, boshqalarning fikrini tinglashi, madaniy farqlarni hurmat qilishi va o'z kommunikativ xulq-atvorini vaziyatga moslashtira olishi lozim.

S.A.Freyberg [7] o'qitish metodlari murakkab, ko'p o'lchovli pedagogik hodisa ekanligini qayd etib, ta'lim jarayonida "sof" metodlar emas, balki bir-birini to'ldiruvchi metodlar majmuasi amal qilishini ta'kidlaydi. Bu fikr kasbiy ta'limda umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish jarayoni uchun ham muhimdir. Chunki mazkur kompetensiyani

faqat bitta metod yoki bitta fan doirasida to'liq rivojlantirish qiyin; aksincha, turli metodlar, topshiriqlar, faoliyat shakllari va baholash vositalari o'zaro integratsiyalashgan holda qo'llanilgandagina samarali natijaga erishish mumkin.

Adabiyotlartahlilishuniko'rsatadiki, kasbiy ta'limda didaktik ta'minot, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interfaol metodlar va raqamli resurslardan foydalanish bo'yicha muayyan ilmiy natijalar mavjud. Biroq kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish didaktik ta'minotining tarkibiy tuzilmasini kognitiv, aksiologik, shaxsiy-kommunikativ va faoliyat komponentlari asosida yaxlit tizim sifatida ilmiy asoslash masalasi hali yetarlicha o'rganilmagan. Mazkur holat ushbu maqolaning ilmiy-amaliy ahamiyatini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish jarayonini tizimli, kompetensiyaviy, integrativ, faoliyatga yo'naltirilgan va madaniyatshunoslik yondashuvlari asosida tahlil qilishga qaratildi. Mazkur yondashuvlar o'quvchilarning bilim, qadriyat, muloqot va amaliy faoliyat tajribasini o'zaro bog'liq holda rivojlantirish imkonini beradi. Tizimli yondashuv asosida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish didaktik ta'minoti maqsad, mazmun, metod, vosita, tashkiliy shakl va baholash natijalaridan iborat yaxlit pedagogik tizim sifatida talqin qilindi. Bu yondashuv didaktik ta'minotning har bir

tarkibiy qismini alohida emas, balki o'zaro uzviy bog'liqlikda o'rganishga imkon berdi.

Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda bilim, ko'nikma, malaka, qadriyatli munosabat va shaxsiy sifatlarning yaxlit rivojlanishini ta'minlashga yo'naltirildi. Ushbu yondashuvga ko'ra, umummadaniy kompetensiya o'quvchining faqat madaniyat haqidagi bilimlari bilan emas, balki mazkur bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llay olishi, muloqotda madaniy me'yorlarga amal qilishi va ijtimoiy-madaniy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishi bilan belgilanadi. Integrativ yondashuv umumta'lim, umumkasbiy va mutaxassislik fanlari mazmunini o'zaro bog'lashga asoslandi. Chunki umummadaniy kompetensiyani faqat bitta fan yoki bitta mashg'ulot doirasida to'liq shakllantirish mumkin emas. Bu kompetensiya turli fanlar, amaliy mashg'ulotlar, tarbiyaviy ishlar, mustaqil ta'lim, loyiha faoliyati va ishlab chiqarish amaliyoti jarayonida bosqichma-bosqich rivojlanadi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarni real yoki modellashirilgan kasbiy-madaniy vaziyatlarga jalb etish orqali ularning amaliy tajribasini boyitishga xizmat qildi. Mazkur yondashuv asosida simulyatsion ta'lim, keys-stadi, loyiha, portfolio, madaniyatlararo trening, storytelling va WebQuest kabi metodlarning didaktik imkoniyatlari tahlil qilindi. Madaniyatshunoslik yondashuvi o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash, tarixiy-madaniy merosga hurmat, madaniyatlararo muloqotga tayyorlik va kasbiy muhitda madaniy xulq-atvorni shakllantirishga yo'naltirildi. Ushbu

yondashuv kasbiy ta'lim mazmunini faqat kasbiy bilimlar majmui sifatida emas, balki o'quvchining shaxsiy va madaniy rivojlanishiga xizmat qiluvchi pedagogik makon sifatida talqin qilish imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, pedagogik umumlashtirish, taqqoslash, tizimlashtirish, modellashirish va didaktik loyihalash metodlaridan foydalanildi. Nazariy tahlil orqali mavzuga oid ilmiy-pedagogik manbalar o'rganildi; umumlashtirish orqali umummadaniy kompetensiyaning tarkibiy komponentlari aniqlashtirildi; tizimlashtirish asosida didaktik ta'minot bloklari belgilandi; modellashirish orqali kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi tarkibiy tuzilma ishlab chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Kasbiy ta'lim o'quvchilarida umum madaniy kompetensiyani rivojlantirish jarayoni didaktik jihatdan maqsadli, mazmuniy, metodik, vositali, tashkiliy va baholash-natijaviy bloklar asosida tashkil etilishi lozimligini ko'rsatdi. Mazkur bloklar o'zaro bog'liq holda faoliyat yuritgandagina o'quvchilarda madaniy bilim, qadriyatli munosabat, muloqot madaniyati va amaliy faoliyat tajribasi izchil rivojlanadi. Avvalo, umummadaniy kompetensiyaning tarkibiy komponentlari aniqlashtirildi. Tadqiqot doirasida mazkur kompetensiya kognitiv, aksiologik, shaxsiy-kommunikativ va faoliyat komponentlaridan iborat murakkab pedagogik tuzilma sifatida talqin qilindi. Ushbu komponentlar bir-birini to'ldiradi va o'quvchining umummadaniy

rivojlanishida yagona tizimni tashkil etadi.

Kognitiv komponent – o'quvchining milliy va jahon madaniyati, tarixiy-madaniy meros, urf-odat va an'analar, kasbiy etiket, xizmat ko'rsatish madaniyati, madaniyatlararo muloqot va ijtimoiy xulq-atvor me'yorlariga oid bilimlarini ifodalaydi. Mazkur komponent o'quvchining madaniy savodxonligini shakllantirishga xizmat qiladi. Kognitiv komponent yetarli darajada shakllanmasa, o'quvchi madaniy vaziyatlarni to'g'ri anglashda, tarixiy-madaniy obyektlarning mazmunini tushuntirishda yoki boshqa madaniyat vakillarining xatti-harakatlarini to'g'ri talqin qilishda qiynalishi mumkin.

Aksiologik komponent – o'quvchining milliy va umuminsoniy qadriyatlarga munosabati, hurmat, bag'rikenglik, tolerantlik, ijtimoiy mas'uliyat, madaniy merosni qadrlash va turli madaniy qarashlarga ochiqligini ifodalaydi. Bu komponent umummadaniy kompetensiyaning qadriyatli asosini tashkil etadi. O'quvchi madaniy bilimlarni egallashi mumkin, biroq ularga hurmat va mas'uliyat bilan munosabatda bo'lmasa, mazkur bilimlar amaliy faoliyatda to'laqonli namoyon bo'lmaydi.

Shaxsiy-kommunikativ komponent – o'quvchining muomala madaniyati, nutq madaniyati, o'zini tutish qobiliyati, kommunikativ moslashuvchanligi, empatiyasi, jamoada ishlash ko'nikmasi va mijozlar bilan samarali muloqot olib borish malakasini o'z ichiga oladi. Kasbiy ta'limda, ayniqsa xizmat ko'rsatish va turizm yo'nalishlarida ushbu komponent alohida ahamiyatga ega. Chunki

mutaxassisning kasbiy muvaffaqiyati ko'p hollarda uning bilim darajasigagina emas, balki muloqot madaniyati, vaziyatga mos kommunikativ xatti-harakati va mijoz bilan ishonchli aloqani o'rnatishiga ham bog'liq bo'ladi.

Faoliyat komponenti – o'quvchining egallagan bilim, qadriyat va kommunikativ ko'nikmalarini real kasbiy vaziyatlarda qo'llay olishini ifodalaydi. Mazkur komponent turistlar yoki mijozlar bilan muloqot qilish, ekskursiya jarayonini tashkil etish, madaniy obyektlarni taqdim etish, xizmat ko'rsatishda etik me'yorlarga amal qilish va muammoli vaziyatlarda maqbul qaror qabul qilish ko'nikmalarini qamrab oladi. Faoliyat komponenti umummadaniy kompetensiyaning amaliy natijaviyligini belgilaydi. Ushbu komponentlar alohida-alohida emas, balki o'zaro integratsiyalashgan holda rivojlantirilishi zarur. Kognitiv komponent bilim asosini yaratadi, aksiologik komponent ushbu bilimlarga qadriyatli munosabatni shakllantiradi, shaxsiy-kommunikativ komponent madaniy muloqot imkonini beradi, faoliyat komponenti esa bilim, qadriyat va muloqot ko'nikmalarini real kasbiy vaziyatda qo'llashni ta'minlaydi.

Kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyaning rivojlantirish didaktik ta'minotining tarkibiy tuzilmasi quyidagi bloklar asosida ishlab chiqildi:

1. Maqsadli blok. Mazkur blok o'quvchilarda umummadaniy kompetensiyaning rivojlantirishning umumiy maqsadi, vazifalari, kutiladigan natijalari va pedagogik yo'nalishini

belgilaydi. Maqsadli blok ta'lim jarayonining strategik asosini tashkil etib, o'quvchilarda madaniy savodxonlik, qadriyatli munosabat, kasbiy-madaniy muloqot va amaliy faoliyat tajribasini rivojlantirishga qaratiladi.

2. Mazmuniy blok. Ushbu blok o'quvchilarga beriladigan madaniy, kasbiy, kommunikativ va aksiologik mazmundagi o'quv materiallarini qamrab oladi. Mazmuniy blokda tarixiy-madaniy meros, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, kasbiy etiket, xizmat ko'rsatish madaniyati, madaniyatlararo muloqot, turli xalqlar urf-odatlar va ijtimoiy xulq-atvor me'yorlari o'z ifodasini topadi.

3. Metodik blok. Mazkur blok umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar tizimini belgilaydi. Tadqiqotda simulyatsion ta'lim, madaniyatlararo trening, tajribaviy ta'lim, WebQuest, storytelling, keys-stadi, loyiha metodi va portfolio metodlari samarali deb belgilandi. Ushbu metodlar o'quvchilarning bilim, qadriyat, muloqot va faoliyatga oid ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Vositali blok. Vositali blok o'quv jarayonida qo'llaniladigan didaktik vositalar, elektron resurslar, virtual ekskursiyalar, xaritalar, videomateriallar, taqdimotlar, keyslar, amaliy topshiriqlar, refleksiv varaqalar va portfolio materiallarini o'z ichiga oladi. Ushbu blok ta'lim jarayonini ko'rgazmali, interfaol, amaliy va samarali tashkil etishga yordam beradi.

5. Tashkiliy blok. Mazkur blok ta'lim jarayonining shakllarini belgilaydi. U nazariy mashg'ulot, amaliy dars, seminar, trening,

ekskursiya, loyiha faoliyati, mustaqil ta'lim, guruhviy ish va ishlab chiqarish amaliyoti kabi shakllarni qamrab oladi. Tashkiliy blok o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va ularni real kasbiy-madaniy vaziyatlarga tayyorlashga xizmat qiladi.

6. Baholash-natijaviy blok. Ushbu blok o'quvchilarda umummadaniy kompetensiya shakllanganlik darajasini aniqlash, rivojlanish dinamikasini kuzatish va ta'lim natijalarini tahlil qilishga qaratiladi. Baholash jarayonida test, keys yechimi, amaliy topshiriq, loyiha ishi, portfolio, kuzatish, o'zini baholash va refleksiya kabi vositalardan foydalanish mumkin.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyani rivojlantirish didaktik ta'minoti tarkibiy jihatdan aniq belgilangan, metodik jihatdan asoslangan va baholash mexanizmlari bilan ta'minlangan bo'lishi lozim. Bunda asosiy e'tibor o'quvchini passiv bilim oluvchi subyekt sifatida emas, balki madaniy mazmunni anglovchi, qadrllovchi, muloqotda qo'llovchi va amaliy faoliyatda namoyon etuvchi faol shaxs sifatida rivojlantirishga qaratiladi.

XULOSA

Kasbiy ta'lim o'quvchilarida umum madaniy kompetensiyani rivojlantirish bugungi ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biridir. Zamonaviy kasbiy ta'lim o'quvchidan faqat mutaxassislikka oid bilim va ko'nikmalarni emas, balki ijtimoiy-madaniy muhitda samarali faoliyat yuritish, turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish,

milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash, kasbiy faoliyatda madaniy me'yorlarga rioya etish hamda muammoli vaziyatlarda etik qaror qabul qilish salohiyatini ham talab etadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, umummadaniy kompetensiya kognitiv, aksiologik, shaxsiy-kommunikativ va faoliyat komponentlarining o'zaro integratsiyasidan iborat murakkab pedagogik tuzilma sifatida namoyon bo'ladi. Kognitiv komponent madaniy bilimlarni, aksiologik komponent qadriyatlarga munosabatni, shaxsiy-kommunikativ komponent muloqot madaniyatini, faoliyat komponenti esa bilim va qadriyatlarni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalarini ifodalaydi. Kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyaning rivojlantirish didaktik ta'minoti maqsadli, mazmuniy, metodik, vositali, tashkiliy va baholash-natijaviy bloklardan iborat yaxlit tuzilma sifatida tashkil etilishi lozim. Mazkur bloklarning o'zaro bog'liqligi ta'lim jarayonining izchilligi, maqsadga yo'naltirilganligi va natijaviyligini ta'minlaydi.

Maqolada tahlil qilingan simulyatsion ta'lim, madaniyatlararo trening, tajribaviy ta'lim, WebQuest, storytelling, keys-stadi, loyiha va portfolio metodlari o'quvchilarda umummadaniy kompetensiyaning turli komponentlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu metodlarning integratsiyalashgan holda qo'llanilishi o'quvchilarning madaniy bilimlarini chuqurlashtirish, qadriyatlarga ongli munosabatini shakllantirish, kasbiy-madaniy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish hamda real kasbiy vaziyatlarda madaniy me'yorlarga asoslangan faoliyat yuritishiga imkon beradi. Shunday qilib, kasbiy ta'lim o'quvchilarida umummadaniy kompetensiyaning rivojlantirish didaktik ta'minotining tarkibiy tuzilmasini ilmiy asoslash kasbiy ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlash, ularni zamonaviy mehnat bozori va ijtimoiy-madaniy muhit talablariga mos tayyorlashda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduraxmanov M.X. Elektron ta'lim muhitida talabalarda axborot xavfsizligining didaktik ta'minotini takomillashtirish: Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2023. – 56 b.
2. Mashrabjonov U.A. Talabalarning tahliliy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning dasturiy-didaktik ta'minotini takomillashtirish: Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2025. – 50 b.
3. Umataliyeva K.T. Dual ta'lim sharoitida pedagog-murabbiylarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirishning didaktik ta'minotini takomillashtirish: Pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2026. – 72 b.
4. Ismailova Z.K. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 220 b.
5. Вербицкий А.А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции. – Москва: Логос, 2009. – 336 с.
6. Панфилова А.П. Взаимодействие участников образовательного процесса: учебник для

бакалавров. – Москва: Юрайт, 2014. – 487 с.

7. Фрейберг С.А. Развитие познавательных способностей и самостоятельности студентов при изучении инженерной графики на основе внедрения компьютерных технологий: дисс. ... канд. пед. наук. – Москва: РГБ, 2007. – 134 с.